

KRONIK - RELIGION: Læren efter Paty

30. oktober 2020 Weekendavisen Sektion 4 (Ideer) Side 11

Af: LAURA FELDT, Lektor i Religionsstudier, Syddansk Universitet, bestyrelsesmedlem i Dansk Selskab for Religionsvidenskab; JØRN BORUP Lektor i religionsvidenskab, Aarhus Universitet, og bestyrelsesmedlem i Dansk Selskab for Religionsvidenskab

Debatten må ikke stoppe ved striden om Muhammedtegninger i undervisningen. For en helt afgørende problematik, som drabet på skolelæreren Samuel Paty rejser, er spørgsmålet om radikal religion og radikaliserings.

I Frankrig fik en skolelærer halsen skåret over, da han havde vist Muhammedtegningerne i klasserummet. Herhjemme går diskussionen videre om de helt relevante spørgsmål: Kan eller bør undervisere (lade være med at) vise tegningerne i undervisningen, hvis temaet for eksempel er ytringsfrihed, islam eller radikal religion? Positioner på fløjene har kridtet banen op: Ytringsfrihedsforkæmpere insisterer på, at alt skal kunne siges og gøres uanset konteksten, mens andre forsvarer en forsigtig tilgang for at undgå at krænke andre. Er det at forsvare fundamentalisters offerrolle og gøre deres voldsanvendelse legitim? I det brede og mudrede midterfelt er det både relevant at spørge, om trusler skal begrænse vores ytringsfrihed, og om visning af billederne er udtryk for islamofobi? Det handler om religion. Og det handler om magt. At begive sig ud i studier heraf er ikke bare en nøgle til forståelse af verden, det er ofte også et minefelt. Religionsvidenskab hedder det fag, der mest præcist har undersøgt, undervist og forsket i religionernes spragledede verden fra et ikke-religiøst perspektiv.

I dag trives den type religionsvidenskab stærkest i en nordeuropæisk kontekst med tradition for at analysere religionerne humanistisk, historisk og sammenlignende. Mange steder rundt omkring i verden er det helt forbudt at studere andre religioner og særligt at undersøge den nationale religion kritisk.

At analysere religion som et menneskeskabt kulturfænomen (og dermed »udefra«) er et adelsmærke i moderne nordeuropæisk religionsforskning, og her har religionsvidenskab holdt den kritiske fane højt, mens andre fag har hyldet det at gå native med mere eller mindre aktivistisk og/eller normativ forskning »indefra«. Samtidig har vi i de senere år også i nordeuropæisk religionsforskning set et meget højt fokus på de andres religioner, særligt islam. Både fordi »de andre« har været opfattet som mere interessante som forskningsfelt end hjemlige og nære religionsformer, og fordi minoriteterne herhjemme ikke er del af den privilegerede majoritetsreligion, kristendom.

For eksempel er det meget forståeligt og også nødvendigt, når religionsforskere nogle gange påtager sig rollen at nuancere tingene, når ensidige islamfortællinger cirkulerer hos politikere, medier og magtfulde meningsdannere. For selvfølgelig eksisterer der islamofobi - også i Danmark. Muhammedtegningerne kan sagtens være udtryk herfor og bruges i islamofobiske kontekster. Behøver man nødvendigvis bruge dem visuelt for at illustrere pointer, der kan fortælles uden? Det afgørende i skandinavisk religionsforskning er idealet om en humanistisk, historisk og sammenlignende tilgang til alle religioner.

Debatten om islam og om tegninger i Danmark viser imidlertid tydeligt, at anvendelsen af religionsforskning i samfundet er et politisk konfliktområde.

BLASFEMISK RELIGIONSFORSKNING

Moderne religionsvidenskab er værdineutralt interesseret i at analysere religionerne videnskabeligt; det er idealet i forskningen.

Der er intet helligt i moderne religionsvidenskab. Men selvfølgelig er faget underlagt aktuelle økonomiske, politiske og ideologiske interesser. Fagets insisteren på et ideal om værdineutralitet udfordres af kritik, der peger på, at dens videnskabelighed også rummer blinde vinkler, skæve skud og kønnede, racemæssige, religionsrelaterede (med mere) ubalancer. Det er en kritik, der er nødvendig - men samtidig er det helt grundlæggende i den skandinaviske religionsvidenskabelige tradition at fastholde videnskabelige ambitioner og idealer. Netop i vores samtid er det ikke altid populært, at religionsvidenskabelige forskere tager sig ret til analyser, fortolkninger og formidling af religion på måder, som de religiøse eller magthavere ikke selv er enige i. Kan man det? Ja, det ikke alene kan man; det skal vi, hvis religion skal være et område, vi kan gå til forskningsmæssigt.

At det er uomgængeligt nødvendigt, det viser drabet på skolelæreren Samuel Paty. Det afgørende er, at det sker på det humanistiske, historiske og sammenlignende grundlag, som vi arbejder ud fra i den nordeuropæiske tradition.

Amerikansk identitetspolitik i samtiden understøtter idealet om, at kun repræsentanter fra egen gruppe må repræsentere sig selv. En hvid mand, der forsker i kvinder, sortes eller asiaters kultur, er per definition på afveje. Det kan kun gøres »indefra«, siges det, og netop normativ, aktivistisk religionsforskning er helt legitimt i God's own country, hvor man også opretter safe spaces på universiteter til studerende, der føler sig krænket over undervisning, der ikke er i overensstemmelse med deres idealer.

På samme måde insisterer nogle muslimske lande på, at ikke-intern religionsforskning er blasfemisk. En samling af muslimske lande i organisationen OIC (Organization of Islamic Cooperation) har i flere år forsøgt at få islamkritik forbudt i FN, og »islamofobi« har hos nogle meningsdannere fungeret som et strategisk våben til underkendelse af kritisk undersøgelse af netop denne religion. Hvad der umiddelbart kan lyde som tiltrængte anråb til understøttelse af kulturel diversitet, viser sig nogle gange at være anslag imod et frit samfund, hvor vi åbent kan diskutere kultur og religion med hinanden.

INGEN ELEVER FRITAGET

Derfor vil vi slå til lyd for, at det er vigtigt - for det første - at debatten ikke stopper ved spørgsmålet om for eller imod, at undervisere i folkeskole, gymnasium og på universitetet skal vise »blasfemiske« satiretegninger i undervisningen. For selvfølgelig skal de kunne det i et frit samfund, hvor der undervises på religionsvidenskabeligt grundlag, hvis den enkelte underviser ellers skønner, det er relevant for god læring i netop den kontekst, de står i.

Det er derimod ikke en løsning at lade religionsundervisning være noget, man kan fritages for. Der er netop akut brug for mere religionsvidenskabeligt baseret religionsundervisning, ikke bare i gymnasiet og på universitetet, men også i folkeskolen.

Herved kan vi undgå en udvikling hen imod amerikanske tilstande, hvor man kan undsige sig en fællesmenneskelig samtale og kritiske tilgange til sin identitet, hvor kun en sort kvinde kan repræsentere sorte kvinder, hvor kun en muslim kan fremstille islam og kun en kristen undervise i kristendom.

Hvis alle religioner - også i folkeskolen - tilgås ud fra samme religionsvidenskabelige, komparative og ikke-religiøse tilgang, vil der ingen grund være til at fritage eleverne fra undervisningen.

Det vil være en helt afgørende fælles kultivering af vores børn hen imod at kunne deltage som borgere i et åbent og demokratisk samfund med kulturel diversitet - hvor man vil møde andre borgere, der ser tingene helt anderledes, og hvor ens baggrund kan blive mødt med nye perspektiver, kritik og udfordringer, men hvor bundlinjen er, at vi alle er deltagere i den samme samtale.

RADIKALE HANDLINGER

For det andet er det også afgørende, at debatten ikke stopper ved spørgsmålet om tegninger i undervisningen. For en helt afgørende problematik, som drabet på Paty rejser, er spørgsmålet om radikal religion og radikaliserings. Hvordan dannes en så radikal holdning og praksis, at man kan bringe sig til at dræbe et andet menneske ved at skære halsen over på ham, fordi han har vist nogle tegninger i sin undervisning? At man er villig til at dræbe og selv dø? Meget tyder på, at der stadig er mange aspekter, vi slet ikke forstår til bunds endnu. Et nyt religionsvidenskabeligt forskningsprojekt på SDU peger på, at vi må kigge endnu grundigere, ikke bare på faktorer, der skubber mennesker væk fra mainstreamsamfundet og ind i radikale grupper, men også på de faktorer, der tiltrækker mennesker til radikal religion.

For det er ikke fagligt korrekt eller sagligt ikke at inddrage religion som faktor, når det gør ondt. »Det har ikke noget med religion at gøre« er en ideologisk og strategisk udmelding, som kan være med til at forplumre forståelsen, frem for at åbne op for analyse heraf. Hvilke religiøse fortællinger ser vi, som binder radikale grupper sammen og giver et altomsluttende perspektiv, der kan lede til så grufulde handlinger som drab og voldeligt selvmord? Hvordan opbygges sympatier og antipatier mellem befolkningsgrupper, hvordan konstrueres fortællinger om helte og skurke, og hvordan dannes religiøse gruppeidentiteter og selvfortællinger i relation hertil? Her er det afgørende vigtigt med religionsvidenskabelig analyse og formidling - med eller uden billeder.